

UNIERSYTET GDAŃSKI

WYDZIAŁ NAUK
SPOŁECZNYCH
UNIERSYTETU
GDAŃSKIEGO

Prof. zw. dr hab. Beata Pastwa-Wojciechowska

Instytut Psychologii UG

Gdańsk, dn. 12.12.2020

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Anny Latusek

pt.: „*Oblicza zazdrości a taktyki utrzymywania przy sobie partnera w bliskich związkach*” napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Eugenii Mandal

Zgodnie z treścią art. 13 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* rozprawa doktorska przede wszystkim powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Poniżej, zgodnie z treścią wskazanego artykułu dokonam oceny przedłożonej rozprawy doktorskiej.

Uwagi ogólne:

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska mgr Anny Latusek koncentruje się na zagadnieniu zazdrości w bliskich związkach. Warto zaznaczyć, że zazdrość od wieków łączona jest z miłością, co sprawia, że często na oba stany patrzy się w sposób komplementarny. Chociażby w piosence Violetty Villas pt. „*Nie ma miłości bez zazdrości*” możemy usłyszeć, że: „*Nie ma miłości bez zazdrości, Nie ma zazdrości bez*

miłości. Stara to prawda, mocna jak wino. A wino czerwone, serce szalone. Nie ma miłości bez zazdrości, Nie ma zazdrości bez miłości. Miłość przychodzi razem z zazdrością, A zazdrość odchodzi razem z miłością". Jak zatem widać, wzajemne relacje miłości i zazdrości są skomplikowane i wielowymiarowe, bowiem z jednej strony zazdrość może być dla związku destrukcyjna, bardzo często prowadząc do jego rozpadu, z drugiej z kolei pewien poziom nasilenia zazdrości może sprzyjać zaangażowaniu w związek. Dlatego też przyjmuje się, że nie brak zazdrości czy też stopień jej nasilenia jest wyznacznikiem jakości relacji w związku.

Należy też zwrócić uwagę, że pojęcie zazdrości jest różnie definiowane, w zależności od dyscypliny naukowej, której przedmiotem zainteresowania się staje. I tak, na gruncie psychologii np. J. Reykowski twierdził, że „człowiek, który jest zazdrosny będzie raczej zauważał u innych intencje rywalizujące”. Innymi słowy, osoba taka będzie przypisywać innym osobom swój stosunek do obiektu/przedmiotu zazdrości. Natomiast w seksuologii zazdrość definiowana jest jako stan emocjonalny i intelektualny oraz zachowania kreowane wyobrażeniem straty bądź stratą tego, co się posiadało ze strony partnera, najczęściej połączone z agresją w stosunku do obiektu uczuć lub autoagresją. Zazdrość może też łączyć się z mitami o „czystej miłości”, „wiecznej tęsknocie” oraz dążeniem do posiadania partnera/partnerki, brakiem tolerancji oraz nieufnością wobec ludzi. Natomiast w psychiatrii podkreśla się, że zazdrość może być przyczyną reakcji brutalnych i agresywnych, przybierających charakter afektu patologicznego czy urojeń. Dlatego też w przypadku skrajnego nasilenia zazdrości o partnera czy partnerkę wzrasta ryzyko występowania psychopatologii a tym samym ryzyko podjęcia samobójstwa bądź dokonania zabójstwa. Sprawę zazdrości komplikuje także płąć, albowiem jak się okazuje kobiety i mężczyźni odmiennie doświadczają zazdrości. W taki, oto skomplikowany świat emocji i towarzyszących im zachowań wkroczyła Doktorantka.

Praca Doktorska stanowi obszernie, bardzo dobrze ugruntowane teoretycznie i empirycznie opracowanie na temat wzajemnych relacji w bliskich związkach. Pani Anna Latusek skoncentrowała się na analizie problemu utrzymywania przy sobie partnera w kontekście odczuwanej zazdrości, zachowań seksualnych oraz umiejętności emocjonalnych partnerów. Jak zatem można zauważyć, Doktorantka eksploruje różne ale spójne wzajemnie obszary wpływające na jakość naszych relacji w związkach, w tym związkach intymnych.

1. Część opisowa

Recenzowana praca doktorska obejmuje łącznie 293 strony wraz z cytowaną literaturą, spisem tabel i rysunków oraz aneksem. W pracy zostały wyraźnie wyodrębnione dwie części: teoretyczna i empiryczna, a wchodzące w ich skład rozdziały zostały opracowane zgodnie z analizowaną przez nią tematyką. Praca składa się z sześciu rozdziałów (I-IV), przy czym trzy pierwsze stanowią podstawę teoretyczną pracy i kluczowe dla niej zagadnienia, tj. zazdrość w bliskich związkach (rozdział I), jej przejawy w kontekście bliskich związków (rozdział II) oraz utrzymywanie przez siebie partnera w bliskich związkach (rozdział III). Natomiast część empiryczna obejmuje: problematykę i metodę badań własnych (rozdział IV), wyniki badań własnych (rozdział V) oraz dyskusję i podsumowanie (rozdział VI). Uwagę zwraca imponująca bibliografia (s. 215-252, czyli łącznie 37 stron!), przy czym Doktorantka zadbała o uwzględnienie zarówno polskiej, jak i zagranicznej literatury przedmiotu. Należy także podkreślić, że cytowana przez Doktorantkę literatura została bardzo dobrze dobrana do problematyki pracy i rzetelnie w niej wykorzystana. Z kolei Aneks obejmuje narzędzia psychologiczne, które zostały wykorzystane w pracy.

Oceniając pracę od strony formalnej należy zaznaczyć, że została ona napisana zgodnie z wymogami pisania prac naukowych, przy czym należy wyraźnie podkreślić staranność i dbałość Doktorantki w przedstawianiu omawianych przez nią zagadnień. Odbiór pracy ułatwiają ponadto prawidłowo opracowane tabele (71 zgodnie z wykazem spisu tabel s. 253-256) oraz rysunki (14 zgodnie ze spisem rysunków s. 256). Zarówno tabele, jak i rysunki zostały opracowane w czytelny sposób, który ułatwia odbiorcy zorientowanie się w prowadzonej narracji teoretycznej, metodologicznej i statystycznej.

Praca napisana jest bardzo starannym i poprawnym językiem, aczkolwiek zdarzają się nieliczne powtórzenia (np. s. 103 – dwa kolejne akapity zaczynają się od stwierdzenia „*W pierwszej kolejności...*”) czy też literówki (np. „należy” zamiast należy s. 25). Doktorantka używa poprawnej terminologii, nie budzącej wątpliwość i adekwatnej do problematyki pracy.

2. Oryginalność rozwiązania problemu naukowego

Jak już zaznaczyłam wcześniej Doktorantka eksploruje problematykę zazdrości w bliskich związkach, co wiąże się z wieloma wyzwaniami. Po pierwsze, eksploracja tego tematu wymaga wkroczenia na bardzo trudny obszar dociekań, dotyczący czasami najbardziej skrywanych, intymnych uczuć. Po drugie, podjęta przez mgr Annę Latusek problematyka zazdrości w bliskich związkach jest stosunkowo mało eksplorowaną tematyką w literaturze polskiej, co już samo w sobie lokuje pracę Doktorantki w obszarze prac oryginalnych. Wspomniana **oryginalność dotyczy dwóch obszarów**.

a) **Teoretycznego**, gdzie Doktorantka dokonała **wnikliwej analizy literatury przedmiotu**, stanowiącej dobre ugruntowanie dla przeprowadzonych badań zarówno w zakresie tworzenia bliskich związków, jak i szerzej ujmując relacji interpersonalnych.

b) **Empirycznego**, w którym Doktorantka:

1) dokonała **tłumaczenia narzędzi badawczych** dotyczących stricte problematyki bliskich związków i zazdrości, tj.:

- Modelu Inwestycji w bliskich związkach (Rusbult, Marz i Agnew, 1998),
- Skalę Zaufania (Rempel, Holmes i Zanna, 1985),
- Inwentarz Bliskości w związku (Berscheid i wsp., 1989),
- Skala Agresywności Relacyjnej (Morales i Cricki, 1998),
- Skalę Subiektywnej Oceny Wartości Partnera i Siebie jako Partnera (Edlund i Sagarin, 2014),
- MRI-SF (Buss, Shackelford i McKibbin, 2007),
- Cognitive Emotion Regulation Questionnaire CERQ (Garnefski, Kraaij i Spinhoven, 2002).

Wszystkie w/w narzędzia stanowią interesujące i wartościowe propozycje, które mogą znaleźć zastosowanie nie tylko w badaniach naukowych ale także w procesie diagnostycznym dotyczącym relacji w związkach.

- 2) **polskiej adaptacji** Wielowymiarowej Skali Zazdrości (Elphinson, Feeney i Noller, 2011), która została przeprowadzona w zespole – Mandal, Moroń i Latusek, 2015.

Podsumowując kwestie dotyczące narzędzi badawczych należy zauważyć, że Doktorantka wniosła bardzo duży wkład w tym obszarze, albowiem brakuje narzędzi do pomiaru tego obszaru funkcjonowania w związkach (wyjątek stanowi w/w Wielowymiarowa Skala Zazdrości). Oferowane narzędzia psychologiczne są nieliczne, bardzo często opracowywane dla potrzeb konkretnych badań, przez co nieudostępniane szerszemu gronu odbiorców. Mam zatem głęboką nadzieję, że ten wątek badawczy zostanie przez Doktorantkę rozwinięty a opracowane przez nią narzędzia doczekają się udostępnienia ich szerszemu gronu naukowców i praktyków. W dobie wzrastającej liczby rozwodów (jak się szacuje w ostatnich latach rozpada się w Polsce ponad 200 tys. małżeństw rocznie, co stanowi około 30%) zdrada podawana jest jako najczęstsza ich przyczyna. Wymienia się ją na drugim miejscu, zaraz po niezgodności charakterów. Nadużywanie alkoholu przez współmałżonka wymieniana jest dopiero po zdradzie, co jednoznacznie pokazuje jak ważna jest diagnostyka psychologiczna w tym obszarze, która wspierałaby proces terapeutyczny osób zmagających się z tego typu trudnościami.

- 3) **zaplanowała serię trzech badań**, które zmierzały do **analizy problemu utrzymania przy sobie partnera w kontekście odczuwanej zazdrości, zachowań seksualnych oraz umiejętności emocjonalnych partnerów**.

I tak, w pierwszym badaniu (badanie 1) dążyła do określenia zależności pomiędzy odczuwaniem zazdrości w bliskim związku a charakterystykami bliskiego związku, zasobami partnera i taktykami utrzymania partnera

przy sobie. Badanie drugie (badanie 2) koncentrowało się na związkach pomiędzy zachowaniami seksualnymi a taktykami utrzymywania przy sobie partnera. Z kolei w badaniu trzecim (badanie 3) Doktorantka starała się udzielić odpowiedzi na pytanie czy zazdrość w bliskim związku można kontrolować dzięki moderacyjnej roli umiejętności emocjonalnych. Należy jeszcze raz bardzo wyraźnie zaakcentować, że badania te łączy wspólna, dobrze ugruntowana podbudowa teoretyczna, która pozwoliła Doktorantce na zaplanowanie w/w badań i na ich podstawie stworzyć model badawczy. Mgr Anna Latusek odpowiednio do problemów badawczych skonstruowała 9 pytań i 9 hipotez badawczych, do których zostały skonstruowane pytania szczegółowe. I tak, do pytania 1 utworzono 8 pytań szczegółowych, do pytania 2 – 4 pytania szczegółowe, do pytania 3 – 9 pytań szczegółowych, do pytania 4 – 4 pytania szczegółowe, do pytania 7 – 5 pytań szczegółowych, do pytania – 3 pytania szczegółowe. Również do każdej z hipotez zostały utworzone hipotezy szczegółowe. Pytania badawcze zostały zamieszczone na s. 81- 84 a hipotezy badawcze na s. 84 - 92. Tym samym ich liczba robi się imponująca i zastanawiam się, czy nie lepiej byłoby je przypisać do poszczególnych badań zamiast wypisywać je w jednym miejscu. Natomiast moje wątpliwości budzi konstrukcja utworzonych pytań badawczych, która wydaje się łączyć w sobie zarówno wątki psychologiczne, jak i statystyczne, co w mojej ocenie nie jest dobrym zabiegiem. I tak, w pytaniach skonstruowanych przez Doktorantkę razi mnie określenie „przedstawia”, które zostało użyte w następujący sposób: „Czy istnieje zależność i jak się przedstawia.....” Można zatem wnioskować, że Doktorantka chciała w ten sposób określić, związek bądź relacje

zachodzące w owej zależności. Powracając natomiast do przeprowadzonych badań, siłą rzeczy należało zadać sobie pytanie, jak z taką rozległą skalą prac poradziła sobie Doktorantka? Odpowiedź na to pytanie z pewnością umożliwiła analiza każdego z zaplanowanych badań ale także zapoznanie się z opracowanym przez Doktorantkę modelem badawczym. Ujęcie graficzne tego modelu (s.93), jakie przedstawiła w pracy Mgr Anna Latusek uwzględnia zarówno charakterystykę związku oraz zasoby i cechy partnerów w kontekście taktyki utrzymywania przy sobie partnera. Wielowymiarowo ujmuje zagadnienie zazdrości definiując ją zarówno poprzez odczuwanie zazdrości, jak i jej kontrolowanie. Każde z badań zostało bardzo precyzyjnie i starannie zaplanowane oraz przeprowadzone a złożoność analiz statystycznych wskazuje, że wychodzą one poza model badań korelacyjnych, co jest ich zdecydowanym walorem. Odzwierciedlają one także wysoki poziom kompetencji badawczych Doktorantki. Ponadto, każde badanie kończy się weryfikacją hipotez badawczych oraz ich podsumowaniem. Zabieg ten uważam za bardzo dobry, ponieważ przy rozległości prowadzonych analiz z pewnością ułatwia on podsumowanie tego, co w poszczególnych badaniach zostało ustalone. Chciałabym szczególnie pochylić się nad badaniem 2, w którym Doktorantka analizowała związki zachowań seksualnych a stosowaniem taktyk utrzymywania przy sobie partnera. Badania te z pewnością należy uznać za oryginalne ale przede wszystkim bardzo interesujące i trudne do przeprowadzenia. Zachowania seksualne stanowią bowiem bardzo delikatną czy też wrażliwą sferę badań, tym bardziej doceniam ich wartość a uzyskane rezultaty badań z pewnością wzbogacą naszą wiedzę, pozwalając także na osadzenie jej w kontekście

kulturowym czy teorii ewolucyjnych. Bardzo pozytywnie oceniam także przeprowadzoną przez Doktorantkę analizę eksplorowanego przez nią zagadnienia w rozdziale „*Dyskusja i Podsumowanie*”, który stanowi odzwierciedlenie rozległej wiedzy i kompetencji badawczych Doktorantki. Pokazała ona nie tylko uzyskane rezultaty ale także podjęła dyskusję w oparciu ugruntowaną w literaturze przedmiotu wiedzę i wyniki badań. Zaproponowała także możliwość wykorzystania przeprowadzonych badań w obszarze terapii indywidualnej oraz terapii par.

3. Ogólna wiedza psychologiczna w dyscyplinie psychologia

Po zapoznaniu się z częścią teoretyczną przedłożonej do oceny pracy stwierdzam, że w sposób wyczerpujący zostały omówione przez Doktorantkę poruszane przez nią zagadnienia. Bardzo wysoko oceniam jej zdolności do analizy obszernego i zróżnicowanego materiału teoretycznego i empirycznego, co przekłada się na syntetyczne opracowywanie tabel ukazujących złożoność i wielość zmiennych ujmowanych w kontekście analizy zdrady (np. tabela 1 Strategie radzenia sobie z zazdrością w bliskim związku s. 34 czy tabela 2 Klasyfikacja taktyk utrzymywania przy sobie partnera w bliskim związku). Należy też podkreślić, że teoria została przedstawiona w sposób niezwykle adekwatny, obejmujący najistotniejsze dla omawianej problematyki pracy zagadnienia a także została wsparta wynikami badań. Innymi słowy, zaakcentowane wyżej analizy wyrażają nie tylko znajomość zagadnień ale również świadomość teoretyczną mgr Anny Latusek, którą oceniam bardzo wysoko, o czym w moim przekonaniu świadczą chociażby: a) prawidłowe

wykorzystanie teorii i koncepcji pozwalające na poszukiwanie mechanizmów wyjaśniających omawiane zagadnienie i stworzenie na tej podstawie modelu badawczego, b) wskazanie ograniczeń przeprowadzonych badań czy też c) wykorzystanie w treści pracy bogatej literatury przedmiotu.

4. Umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Jak już wyżej zaznaczyłam mgr Anna Latusek posiada wysokie kompetencje badawcze, co przekłada się na jej umiejętności do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Posiada ona rozległą wiedzę teoretyczną, metodologiczną i statystyczną, co jest niewątpliwym zasobem Doktorantki. Jednocześnie umiejętność dokonania wnikliwej oceny własnych badań pokazuje, że potrafi odnieść się do nich w sposób obiektywny pozwalający na zidentyfikowanie także ich ograniczeń oraz realnych obszarów wykorzystania praktycznego. Na podkreślenie zasługuje także zdolność Doktorantki do poszukiwania metod diagnostycznych i ich adaptowania do badań i ewentualnie praktyki diagnostycznej.

Konkluzja:

Przedstawioną przez Doktorantkę pracę oceniam bardzo wysoko zarówno w aspekcie merytorycznym, jak i metodologicznym. Zatem z pełnym przekonaniem stwierdzam, że spełnia ona wymagania określone przepisami art. 13 Ustawy z dnia

14 marca 2003 roku wraz z późniejszymi zmianami o stopniach i tytule naukowym. Zgodnie ze wskazaną wyżej Ustawą rozprawa doktorska mgr Anny Latusek pt. „*Oblicza zazdrości a taktyki utrzymywania przy sobie partnera w bliskich związkach*” stanowi „oryginalne rozwiązanie problemu naukowego”, w związku z czym wnioskuję o dopuszczenie mgr Anny Latusek do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jednocześnie wnoszę o wyróżnienie w/w rozprawy, ze względu na wysoką jakość przeprowadzonych analiz teoretycznych i metodologicznych, realizację projektu badawczego w niezwykłą starannością a tym samym uzyskanie rezultatów badań istotnych dla rozwoju psychologii.

